

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Ağustos 1953

İÇİNDEKİLER:

Beşinci Yıla Glerken	Cahit ÖZTELLİ
Maskelerin Mânası	FINDIKOĞLU Z. Fahri
Karadeniz Ayrılık ve Sevda Türküleri	İsmet Zeki EYÜBOĞLU
Karacaoğlanın Bilinmiyen bir Şiiri	Aşık CEVDET
Karakoyun Masalı Üzerine araştırmalar	Ahmet PETEKÇİ
Çoruh Boylarında Fincan Fahi	Mehmet GÖKALP
Azerbaycan Beyatileri (II)	Raci DAMACI
İstanbulda Sünnet Düğünleri	M. Halit BAYRI
Cire Bilmeceleri (II)	Mustafa KOÇ
Makedonya Folkloru: Bilmeceler, Soyadları, İyafetler, İbrahim GÖKÇEN	Rıza Rifat ÖZTOPRAK
Danslar: Kürdün Kızı Oyunu	Falız DEMİROĞLU
Vanlı Halkşairi: Aşık Hayretî	Salih SAN
Besni Masaları : Eshabı Hehf	Ayşeçik - Milli Türk Destanı
Kitaplar Arasında : Mevlâna ve Ruhu Mesnevi - Aşık Seyrani - İyl Kalpli	Oğuzlama

Sayı: 49

Kurus: 25

1974 SB 177

VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MUDUR: İHSAN HİNÇER

TÜRK FOLKLOK ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Ağustos 1953

İÇİNDEKİLER:

Bostunî Yula Üzerine	CAHİT ÖZTEPE
Muskielerle Mânâsı	FİNDİROĞLU Z. FAHRETTİN
Karadonuzlu Ayrılık ve Nevda Türkülleri	İsmet Zeki FİNDİROĞLU
Karadonuzlu'nun Bilimsel Bir Sürsür	Asım ÖZDEĞER
Karadonuzlu Masalı Üzerine araştırmalar	Alihan ÖZDEMİR
Çarık Boylarında Fincan Falı	Mehmet GÖRALP
Azerbaycan Deyimleri (II)	Raif BAKI
İstanbul'da Sünnet Düğünleri	M. Baki BAKI
Çira Bilgileri (II)	Mustafa KÖK
Makedonya Folkloru: Bilgiler, Soyadları, İyafetler, İbrahim GÖÇEN	
Danşer: İbrahim Kızı Oyunu	Rıza Rifat ÖZTÜRK
Yeni İstanbul: Aşık Hüseyin	Fatih FİNDİROĞLU
Bosna Masalı: Kahabi Heft	1953
Atapazar Arasında: Mervana ve Ruhu Mesnevi, A. di Seyran, 191 Kalp	
Aysoğlu - Millî Türk Dentam - Özgürlük	

Sayı: 49

Karşık 25

1974 SB 177

Maskelerin Mânâsı

Yazan: Prof. Dr. FİNDİKOĞLU Z. Fahri

İsviçrenin folklor bilimlerinden Ord. Prof. Karl Meull'in geçen hafta «Zürich Eski Eserler Derneği»nde «Eski Romada Maskeler» mevzuu üzerinde projeksiyonlu bir konuşma yaptığını İsviçre gazetelerinden öğreniyoruz. Gazeteler, bizim gazetelere benzemediği, bu gibi toplantılara birinci sınıf, anlayışlı muhabirlerini gönderdiği için olmalıdır ki, konuşma hakkında bazan yarım sayfayı muhtevî bilgilerle rastlanmaktadır. Biz bundan faydalanarak aşağıdaki satırları yazıyoruz:

Prof. K. Meull, konuşmasına «Virjil» in ikinci kitabındaki bazı beyitlerle başlıyor. Gair asmalara keçilerin zarar vermesinden bahsederken bunların önlenmesi için Baküs şerifine yapılan merasime temas etmiş, profesör de bundan bir izah elde etmeğe çalışmıştır. Bu merasimin Atlında olan tezahürlerinde bir dörtyol ağzı «Compita» ve bu noktada kurban edilecek bir dişi koyun, halk yığını görülmüyor. Eski Yunanın «Dionysia» sıntı teşkil eden bu merasime Romada çeşitli maddelerden yapılmış korkunç maskeler taşıyan bir halk yığını, kafiyesiz ve vezinsiz şiirlerin söylenmesi ilâve edilmektedir.

Romada maskeler, çok küçük çehreler «Oscilla» halinde yapılıyor. Üzerlerinde pek fantazik işaretler vardır. Bunlar arasında pek acıip kafalar «Capita» altında çok küçük çümseler görülüyor. Çirkinlikleri son dereceyi bulur. Bundan maksat fena ruhları kaçırmaktır. Bunlara Roma halk dilinde «Mania, Maniolar» denir. Prof. Meull, bu tabirin «ölenlerin ruhu manasına gelen Manes» den gelme olduğunu işaret ediyor. Bunlar Romadaki ev kültüründe, «Lare» denen ev ve alle Tanrıları şerifine yapılan toplantılarda da kullanılmakta idi. Keza öküz maskeleri, öteki dünyaya göçmüş olanların ruhlarını bedenlerle birlikte yaşatmak için kullanılırdı. Asıl maksat ölmüşlerin ziyaretini

temin idi. Bu arada rastgele söylenen şiirler, bütün maskeliler arasında kayıtsız ve şartsız bir konuşma hürriyeti gayesini güdüyordu.

Gerek Yunanda, gerek Romada, bu gibi merasimler hep dört yol ağzında yapılır. Virjil'in bahsettiği «Comptalia» da budur. Dört yol ağzı mahale de «Compitum» denirdi. Zaten Compitum'da bir ma'bed mevcuttur. Toplantı zamanlarında «Manio - Oscilla» lar, ma'bedin mihrabına asılır, yahut yakınındaki ağaçlara takılır. İtikada göre bu, zirai işlerini bitirmiş köylülerin ziraatını fena ruhlardan uzak tutmaktır. Tertip edilen eğlencelere Romada esirlerin de iştirak ettirilmesi lâzımdır. Virjil eğlenceler hakkında malûmat vermektedir.

Compitalia zamanları, Aralık ve Ocak aylarıdır. Bu bir tesadüf midir? Hayır. Bu aylar toprak altı hareketin en çok kaynaşması zamanıdır. Fena ruhların dünyamızda görülmesi de bu aylara raslar. Espri hür ve esir tanınmaz. Bu yüzden ona hakim olmak için hür ve esirin eğlence havası içinde kaynaşması gerektir. Esirler bir nevi maske hukukuna sahiptirler. Hürlere müsavirdirler. Compitalia'yı seciyelendiren bir vasıf da bu tam hürriyette görülür. Marnasih bu neviden bir hürriyet, diğer maskelerle maskeli toplantılar için mevcut değildir.

Gerek Türkiyedeki ekalliyetler dolayısıyla aşınası olduğumuz paskalya tezahürleri, gerek son zamanlarda Garp âdetlerinin nüfuzu ile taammüm eden maskeli balolar münasebetiyle adetli kökünü bir Latin şairinin bir kağı beytine dayanarak izah eden İsviçreli Folkloristin mülahazaları, dolayısıyla bizleri de şükâdâr edebilir.

Derlemeler:

Azerbaycan Beyatileri

— II —

Toplayan: Raci DAMACI

26	26	26	26
Teleğin kahri mene,
Eg gelmez rahmi mene.
Nieme hal gerbeti
İrdi zohri mene..	Men aşık hal mekânı,
Ağ yüzde hal mekânı,
Eğilsin yüce dağlar
Görünsün yar mekânı.	Sen meni ağlar koyduñ,
Canıma dağlar koyduñ,
Yıkın Atam evini
Kapsın bağlar koyduñ.	
27	27	27	27
İtaraz ban (10) verende gel
Sınam kan verende gel.
Sağlığında gelmedin
Bari can verende gel..	Men aşık yüz bil meni,
Yakaya düz il meni,
Vefah yar yad olmaz
Görmese yüz yul meni.	Sen menim bahtını gör,
Altından tahtını gör,
O yana gideñe bah
Hiç beri bahtı mı gör.	
28	28	28	28
Geceñla yeli esti,
Esdil sabrımı kestil.
Sağ gözüm sana kurban
Sol gözüm mene bestil (11)	Men öldüm ağlamaktan,
Ak ve gök bağlamaktan,
Bağda gezet kalmadı
Yarama bağlamaktan.	Su gelir alcar gilder,
Her yaun yikar gilder
Bu dünya bir pencere
Her gelen bakar gilder	
29	29	29	29
Gökte yıldız gâh gider,
Gâh eğleşir gâh gider.
Korkma yüreksiz oğlan
Üstünce Allah gider,	Men aşık bağı kara,
Kuşlarda bağı kara,
Lâleden hoş gül olmaz
Onun da bağı kara..	Şalım kara boyandı,
Ucu yere dayandı,
Menbu ahı zarından
Gökte felek uyandı.	
30	30	30	30
Gül kırağı (12) dolanam,
Derya gibi bulanam,
Sağ gözüm sana kurban,
Sol gözümle dolanam.	Men aşık o gün eyler,
Yar zülflün düğüm eyler.
Yar yara kavuşan da
Bayramın o gün eyler.	Tarhun (16) ektim yedilen
Suvarırdım sel llen
Ben yarından dönmeydim
Dündürdüler zor llen.	
31	31	31	31
İrgicim (13) yan koyar,
Yan götürür, yan koyar,
Kıbaktı (14) duran oğlan
Yüregine kan koyar.	Men aşık kara gelsin,
Zülf üzre dara gelsin.
Sensiz bayram eylersem
Bayramın kara gelsin.	Tebritz üstü meyana,
Gül çiçeği boyana,
Açıl güllerim açıl
Bellü yarım uyana.	
32	32	32	32
Kırmızanı kım boyar?
Kım götürür, kım koyar.
Şilem (15) o yardan gitsin
Evdüğün elden koyar.	Naçaram ha naçaram,
Bağı kapı açaram,
Kapımı bağı görsem
Baş götürüp kaçaram.	Yok olsun böyle bağlar,
Kemerin bele bağlar,
Bülbül ötmez, gül bitmez
Çöl olsun böyle bağlar..	
33	33	33	33
Kaşların karasından,
Hal düğüp arasından,
Adam da el çöker mi
Stekil, balasından.	O görünen kaladır,
Toprağı kerbaladır.
Ölüm Allah emridir
Ayrılık bir beladır.		
34	34	34	34
Balalar ha balalar,
Açın orda balalar.
Çen balasın vermez
Nidi güce salalar.	Ördek gökde bir yüzdü,
Bir çalkandı bir yüzdü,
Yüzünü koy yüzüne
Gören desin bir yüzdü..		

- (9) Telh: Tad
(10) Ban: Ötme
(11) Besdi: Yeter
(12) Kırağı: Kenarı
(13) İrgic: Fes
(14) Kabak: Ön
(15) Zehle: Gönüm
(16) Tarhun: Bir kokulu ot

Istanbulda Sünnet Dügünleri

Yazan: M. Halit BAYRAK

Türk-İslâm âleminin her tarafında olduğu gibi, İstanbulda da sünnet her erkek çocuğu için mecburi bir ameliyedir. Çocuğu, az çok ıztırap veren bu ameliyeye hazırlamak ve ameliyeden sonra oyalamak maksadıyla sünnet düğünü tertip etmek eski ananelerdendir. Erkek çocuklar, İstanbulda bir buçuk, iki yaşından başlayarak on üç, on dört yaşına kadar sünnet edilebilir. Fakat asıl sünnet çağı, yedi ile on yaş arasındır. on üç, on dört yaşından sonra sünnet edilen çocuklara ise pek az tesadüf olur.

Eskiden olduğu gibi şimdi de bazı aileler, sünnet için fazla külfete lüzum görmezler, çocuklarını düğünsüz, davetsiz, gâlesiz sünnet ettirerek bir kaç gün evlerinde yatırırlar. Buna mukabil çok kimse erkek çocuğunu sünnet ettirmeyi onun ilk müdürüvveti sayar, bu cihetle düğünsüz sünnet yapmayı hoş ve doğru bulmaz.

İkinci Meşrutiyet inkilâbına kadar «1908»

Ihsan Hınçer ve eşi Huri Hınçer, çocukları Bora ve Çora Hınçer ile. Bora Hınçer, 11 yaşında olmasına rağmen bir hayli gözyaşı dökmüş, Çora Hınçer ise hiç ağlamadığı gibi, her zamanki uyku saatli gelince derin bir uykuya dalmıştır.

Dergimizdeki her iki resim de bu sırada çekilmiştir.

herkes çocuğunu evinde sünnet ettirmeyi ve sünnet düğünü yapmayı tercih eder, bunun için umumi sünnet düğünleri pek olmazdı. İkinci Meşrutiyet inkilâbından ve hususiyile 1914-1918 büyük harbinden sonra umumi sünnet düğünleri çoğalmış, hususî sünnet düğünü yapan hemen kalmamıştır. Bugün hal ve vakti yerinde olanların bir kısmı, çocuğunu evinde veya hastahanedede sessiz, gürültüsüz, sünnet ettirmekte, vaziyeti müsait olmayanlarda umumi düğünleri beklemektedirler.

Çocuğunu sünnet ettirmeyi kararlaştıran aileler, eğer sünnet düğünü yapacaklarsa, düğünden onbeş, yirmi gün önce hazırlığa başlarlar. Bu hazırlık devresinin başlıca mühim işleri, çocuğa çamaşır ve elbise tedariki, sünnetçi, ahçı, saz heyeti, çengi, hokkabaz teminidir. Bu işler bitirilince, sünnet edilecek çocuk hamama götürülerek yıkamılır. Bundan bir gün sonra, çocuğa yeni elbiseleri giydirilir. Elbisenin üzerine sol omuzundan atılarak göğüsten ve arkadan doluşturulmak suretiyle çapraz bir şal takılır. Bu şalın uçları sağ bel hizasında birbirine kavuşturularak içelenir. Çocuğun takkesi de «eskiden fes» ailesinde bulunan veya yakınlarından ve komşulardan iğreti alınan elmaslarla süslenir. Anası, babası, büyük annesi, çocuğu bu muhteşem kıyafetle aralarına alarak Eyübe giderler. Eyübe türbe ziyaret edilir ve çocuk türbedara okutulurarak tesbihten geçirilir. Şimdiki sünnetlerde çocuk Eyübe götürüldüğü takdirde, türbenin hacet penceresi önünde dua edilmekte ve ziyaret vazifesi bununla tamamlanmaktadır.

Eyüb ziyaretini, davet ziyaretleri takip eder. Çocuk Eyübe götürüldüğü gün hazırladığı tarzda giydirilip süslenir. Annesi ve büyük annesi ile beraber aile yakınlarının ve dostlarının evlerine gider. Gidilen yerlerde misafirler çok az kahr ve uğradıkları aileleri sünnet düğününe çağırırlar. Davet ziyaretlerinde sünnet olacak çocuk «Maşallah, yetiştirene şükür, inşallah okuyup adam olduğumu, evlendiğini de görürüz» gibi güzel dileklerle karşılanır. Çocuğun annesi veya büyük annesi de bu dilek-

Dergimiz tarafından 6 Ağustos 1953 Perşembe günü saat 20 den sabaha kadar Çiftesaraylar Bahçesinde tertip edilen sünnet düğününde dergimiz sahibi Ihsan Hınçer'in 11 yaşındaki oğlu Bora Hınçer ile 6 yaşındaki oğlu Çora Hınçer sünnet olduktan sonra.

Düğüne, Safiye Ayla, Perihan Altındağ Sözeri, İsmail Dömbüllü, Sadı Yaver Ataman topluluğu, Konya, Şiirt, Karadeniz milli ekpleri, Şemsi Yastıman, Niğâr Uluerer, Tomris Yazıcı, İmdatör Cevat Kurtulus, Osmanağa skeç çifti, Topkapı Gülleri ve bunlardan başka 33 artist, sanatkar ve okuyucu iştirak etmiştir. Program klasik ve folklorik olmak üzere iki kısımdan müteşekkildi. Hokkabaz Mazhar Gençkurtila yardakçısı Bahattin Kuron da çocuklara hokkabaz oyunumglardır.

lere «darısı başımıza, Allah hepimize sevinçli günler göstere» tarzında sözlerle mukabele eder.

İstanbulda sünnet düğünleri eskiden Perşembe günlerine tesadüf ettirilmekte idi. Son zamanlarda Perşembe, yerini Cumartesi gününe bırakmış bulunmaktadır. Düğün günü, çocuğun öğleden önce sünnet edilmesi addettir. Düğünün ceryanı ile ilişkili olan bu adete uymayanlar pek azdır. Sünnetçi, saz ve çengi heyetleri, hokkabazlar, düğün günü erkenden, ahçı düğünden bir gün önce sünnet edilecek çocuğun evine gelirler. Bunlara ayrı ayrı odalar verilir, onlar da takımlarını çıkarır, kendilerine göre tertipler yaparlar.

Düğün sabahı sünnet edilecek çocuk, geniş bir entari giydirilerek babası ve yakınlarından diğer erkeklerle sünnetçinin odasına götürülür. Hokkabazlar da daha önceden bu odaya gelmiş bulunur. Sünnetçi icabeden ameliyeyi

yaparken babası ve yakınlarından diğer bir erkek, çocuğun kollarından ve ayaklarından tutarlar. Bu sırada hokkabazların işi, haykırap ağlamasına meydan bırakmayacak surette oyalamaktan ibarettir.

Sünnet ameliyesi bitirilir bitirilmez çocuk kucaklanarak evin en geniş oda veya salonunda önceden hazırlanmış olan karyolaya yatırılır ve duyduğu acıyı unutmak için eline hemen oyuncaklar tutuşturulur. Geçmiş yerinde aileler, çocuklarının yalnız sünnet edilmesini istemezler. Eğer yakınlarından veya komşularından birinin sünnet çağına gelmiş çocuğu varsa, onun da kendii çocukları ile birlikte sünnet edilmesini rica ederler. Bu suretle çocuklarına arkadaş temin ettikleri gibi, başka bir çocuğun sünnet edilmesine sebep olduklarından dolayı sevap kazandıklarına da inanırlar. Bazı aileler de çocuklarını sünnet ettirdikleri gün mektebe başlatırlar. Bu halde

çocuk sünnet ettirilmezden önce mektebe başlama alayı tertip olunur, çocuk bu alay arasında arabaya veya ata bindirilmiş olarak sokaklarda dolaştırıldıktan sonra mektepte ilk dersini alır; bunun arkasından yine alayla evine getirilip sünnet edilir. Eski mektebe başlama alayları şimdi kalmadığı için sünnet düğünü ile mektebe başlamanın bir araya getirilmesi usulü artık unutulmuştur.

Sünnet ameliyesi bittikten sonra hokkabaz-

Kitaplar Arasında:

Aşık Seyranî

Devellil Aşık Seyranî hakkında memleketimizde meydana getirilen eserlerin n zengini ve derli toplusu olan bu eseri, Sümmânî eserinin müellifi Haşım Nezihî Okay hazırlamıştır. İçinde Seyranînin 300 küsur şiiri yer almıştır. Şimdiye kadar hiç bir eserde Seyranînin bu kadar fazla şiiri yer almamıştır. Türk edebiyatındaki yerini henüz tam mânasile tanıyamadığımız Seyranîyi, bu eseri okuduktan sonra bütün şahmet ve azametle idrak etmek fırsatını buluyoruz. Esasen ondan sonra gelen hiç bir halk şairi Seyranî kadar lisan hakimi olamamıştır. Okuyucularımıza Seyranîyi hararetle tavsiye ederken, yakında Haşım Nezihî Okay'ın Derli'sinin de aynı kitabevi tarafından basılacağını haber verirtiz.

Seyranî, 292 sayfa, 250 kuruştur. İstanbul'da Maarif Kitabevi tarafından yayınlanmıştır.

MEVLÂNA VE RUHU MESNEVİ

Folklor ve Halk Edebiyatı araştırmaları ile tannan ve elindeki yazma eserleri ve cönkleri ile türlü söylenişlere yol açan İbrahim Aczi kadî, köşesinde durmadan arı gibi çalışmakta, yeni yeni eserler vermektedir. Aşık Şem'i Konuşuyor adlı eserinden sonra şimdi de kitap halinde «Mevlâna ve Ruh'u Mesnevi» isimli eserini neşretmiştir. Derin bir tetkik ve tettebin sonunda ortaya konulmuştur. Okuyucularımıza tavsiye ederiz.

90 sayfa, 100 kuruştur. Konyada Yeni-Kitabevi tarafından yayınlanmıştır.

ların sünnet edilen çocuğu eğlendirmeleri sünnet düğünü açılmış olur. Hokkabazlık, İstanbul'da daha çok yahudilere mahsus bir san'attir. Bu san'at mensupları şimdi azalmış ve belki de hiç kalmamıştır. Fakat eskiden Çiçekçioğlu, Karanfiloğlu gibi adlarla tanınmış hokkabaz takımları vardı. Hokkabazlar çocuğu eğlendirirken davetliler birer, ikiler gelirler. Bu suretle düğün evi gittikçe kalabalıklaşır ve öğleden sonra saz ve çengli oyunları başlar. Saz ve çengli takımları dinlenirken arada yine hokkabazlar hüner gösterirler.

Sünnet düğünü bu tarzda akşama kadar devam ettikten sonra davetlilere yemek verilir. Son zamanlarda yemek yerine içki sofrası hazırlanan düğünlerde görülmektedir. Yemekten sonra misafirlere kahve ve sigara ikram olunur. Ve düğün eğlenceleri gündüz olduğundan daha parlak, daha coşkulu bir şekilde sabaha kadar sürer. Vaziyeti müsait alleler sünnet düğününde gece eğlencelerine karagöz ve kukla oyunlarını da katarlar. Sünnet düğünlerinde gündüz eğlencelerinin kadınlara ve gençlere eğlencelerinin de erkeklerle tahsis edildiği de vakidir. Bu takdirde kadın davetlilere öğle yemeği verilmesi ve akşam yemeğinde yalnız erkeklerin bulunması usul olmuştur.

Düğüne gelen davetlilerin her biri sünnet edilen çocuğa hediye vermek mecburiyetindedir. Bazı davetlilerin bir araya gelip yüksek, kıymetli bir hediye getirdikleri de olur. Çocuğa verilen hediyelerin başlıcaları: Saat, yazı takımı, dolmakalem, kol düğmesi, boya takımı, şeker, çilolata, kurabiye, para çantası, oyuncak gibi şeylerdir. Kadın davetliler arasında ipeklî mendil, gömlek, kravat, gömleklî kumaş hediye edenler de yok değildir.

Sünnet düğünleri daha çok yaz aylarında ve mekteplerin büyük tatil devresinde yapılır. Hele umumi sünnet düğünlerinin bu sıralarda yapılması esassî bir kalde hükümüne girmiştir. Umumi sünnet düğünleri, hususi sünnet düğünlerine çok benzer. Ancak umumi sünnet düğünlerinin davetlileri olmadığı gibi gelenlere de tablatıyla yemek verilmez. Bundan başka umumi sünnet düğünlerinde eğlenceler arasında pehlivan güreşleri, jimnastik oyunları, tuhaf monoloklar, zeybek oyunu, Anadolu ve Azerbaycan raksları gibi eğlenceler de katılır.

(Bu malûmat Muhsin Erkin ve Şevket Ulugdan 1932 senesi Eylülünde alınmıştır.)

Cire Bilmeceleri

— II —

Dorleyen: Mustafa KOÇ

31	40	51
Ankarada piş pişer Kokusu buraya düşer (Kanun)	Bir atım var haşarı Kuyruğu damdan dışarı (Duman)	Kara tavuk Karnı yark (Baca)
32	41	52
Anası yaylam karı Babası büklüm hoca Kızı gayet güzel Oğlu sohbet gezer (Sırasıyla: Çibik, omca, üzüm ve yaprak.)	Bir sahan yoğurdum yar Yarısı ak yarısı kara (Göz)	Kılı ağzını açtı Çıplak içine kaçı (Çorap - Ayak)
33	42	53
Altı ayaklı Boz toklu (Bit)	Bir direkli bin kiremtili (Lâhana)	İndim çıktım tepeye Yular vurdum apaya (Çuvaldız İğnesi)
34	43	54
Akşam serilir Sabah dürtülür (Yatak)	Dam başında deke Kulakları dike (Dam yuvan taşın ağacı)	İğne gelinin iğnesi Küçük gelinin düğmesi Bunu bilen bilmez Bilmeyen bir köy veresi (Kiraz)
35	44	55
Akşam yer yemini Sabah gever gemini (At)	Dağdan gelir, taştan gelir Kıçı açık eniştem gelir (Keç)	Her oğulun katırı Her ne olsa götürü (Köprü)
36	45	56
Arap oğlu Belî bağı (Kadran kabağı)	Dağdan gelir taştan gelir Kıçı örtülü eniştem gelir (Koyun)	Hamal oturdu Fonbul ebişti (Sacayak - Tencere)
37	46	57
Alçacık tepem Çuğullı küpem (Nohut)	Dama çıktım darı saçtım Sayamadım eve kaçtım (Yıldız)	Öte yakada kartal oturur Biri kalkar biri oturur (Terazînin küfeleri)
38	47	58
Bizidik bizidik Otuz iki kızidik Bizidik bozulduk Bir siraya çizildik (Dişler)	Eller yatar Eller oturur (Bardak)	Taş başında kartal oturur Üç yüz altmış beş yumurta getirir (Yeni Yıl)
39	48	59
Bizidik bizidik Ondört kızidik Bizidik bozulduk Bir tahtaya dizildik (Kıldarağı)	Gök gürleri gülümün çatlar İki tay bir yakada otlar (Tüfek - mantar)	Uzun kuyunun zinciri Habibinin inciri (Keç boynuzu, yant Harmut)
40	49	60
Bizidik bizidik Ondört kızidik Bizidik bozulduk Bir tahtaya dizildik (Kıldarağı)	İnce kışık Molla başı (Afyon)	Yer altında kunduz gezer Gece deşil gündüz gezer (Saban)
41	50	BİTTİ
Bizidik bizidik Ondört kızidik Bizidik bozulduk Bir tahtaya dizildik (Kıldarağı)	İncecik kuşum Burnu gümüşüm Kendî havada Gözü yuvada (Bal arısı)	(1) Bu bilmecelerden ilk kısmı Türk Folklor Araştırmaları'nın 41 inci sayısında çıkmıştır.

Makedonya Yürük Folkloru

BİLMECELER - SOYADLARI - MEVKİLER - KIYAFETLER

— XVI —

Yazan: İbrahim GÖKÇEN

Dağda bitir, dağda büyür
 Eve gelir subaşı olur.. (Ölçek)
 At apışır, arap biter.. (Güğümlü ve sacayağı)
 Gönlü büyük... açık... (Keçi)
 Tiğ velinin tiğ kılıcı.. (Kör bıçak)
 Sarı mezar, dünyayı gezer.. (Altın)
 Dağda büyür dağda bitir
 Eve gelir; tin tin öter.. (Hallaç yayı)
 Yer altında yağlı kayış.. (Yılan)
 Avul avul avutlar
 Havlu altına yumurtlar.. (Su kabağı)
 Ben giderim o gider
 Para kadar iz eder.. (Baston)
 Attın tulup, teptin keçe, sıvırtın külâh..
 (Yün)

SOYADLARI VE KULLANILAN TARZLARI

Mayadağ ve Karasiman, Alçak havalsin-
 de oturan Yürüklerin her ailesinin bir soyadı
 vardı. Bu soyadı o ailenin, baba tarafından
 gelen her ferde ve akrabalarına şamıldı.

Soyadı bazan o aile içine giren kadımla-
 ra da verildi. Soyadının lekap kelimesinden
 bozma (Laap) denirdi. Soyadının kullanış
 tarzı şöyle idi: Önce soyadı söylenir, ondan
 sonra şahsın adı hâve olunurdu: Kadeş Meh-
 met, Çitak Mustafa, Kırtı Turan... Gibi.

Mayadağ havalsinli Yürükleri arasında
 kullanılan bazı soyadları:

— A —
 Alço, Arı, Alkuş, Alogo, Abdüş, Avcı, Alh.
 — B —
 Bodur, Boru, Bıdık, Bulu, Buğa, Beşi, Bilâdi,
 Bonoz, Balbo.
 — C —
 Cıda, Cadı, Cuko, Cıko, Cone (1), Çağadur.
 — Ç —
 Çorba, Çin - Çin, Çanak, Çuku.
 — D —
 Dıyrı, Danke, Doll, Diko, Demir.
 — E —
 Fıdançe (Fıdan)
 — G —
 Guguş, Gêga, Geyik.

Hacı.. — H —
 — I —
 İça, İbiş. — K —
 Kadeş, Kude, Kara, Kıbro, Kurt, Kırtı, Kan-
 tur, Kığatal, Karakas, Kurban, Kunde,
 Kaydeş, Kama, Kungir, Kayı (2). — M —
 Mısırlı, Moymot, Mamuş, Meço (3), Moçko,
 Norcu, Nurça. — O —
 Oruş. — Ö —
 Ömçür. — P —
 Pude, Purteş, Pistiri, Pinpin. — R —
 — S —
 Sirpan, Sati. — Ş —
 Şoşe, Şotle. — T —
 Topal, Turtur, (4) Turan, Tatar, Tosak

(1) Bu isme Alaşehir Kadısının 981 - 985 (Hicri)
 tarihli sicill defterinin 8. sayfasında aynen şahıs
 adı olarak tesadüf edilmektedir.

(2) Ortaasyada yaşamış Türk şubelerinden biri-
 nin adı. İlk Mütesavvifler, S. 146 Prof. M. Fuat
 Köprülü. Bu isimde bir Türk aşiretinin vaktiyle
 Manisa'nın Çobanisa Köyü civarında yaşadığı si-
 cillerde geçiyor.

(3) Meço soyadına «Meçço» seklinde Elâzığ cev-
 resinde de rastlanır.

(4) — Bu kelimeye A. Bekkin Anadolu'da Türk
 Aşiretleri kitabının 35. sayfasında arap harfleriyle
 yazılmış olarak rastlamaktayız. (Turdur).

(Öğuz Türkleri, bir adamın künyesinde beyunun
 ismi ile şahsın adından yapılarıdır. Boy ismi, Ar-
 rapadaki zâle adı makamında idi, fakat onun gibi,
 küçük adtan sonra gelmezdi. Bilişkis önce gelirdi.
 Meselâ Salur Kazan denilirdi. Türk Medeniyeti
 tarihli S. 201 Ziya Gökalp.

Tukuş, Tilki, Teke, Tortir, Turşalan, Tir-
 pancı.

— Y —

Yalçı.

— Z —

Zadra, Zoti.

MEVKİ VE MAHALLE İSİMLERİ

a) Mahalle isimleri: Aşağı mahalle, Ça-
 lıştı, Kasaplar, Oda-yanı, Pazarlı, Sünetçili,
 Keyvanlı, Cami-yanı, Topaltaş, Yeni-mahalle,
 Ömere, Durbalı mahallesi.

b) Mevki isimleri: Acatlar (Hacatlar),
 İki alanık, Konak-dalı, Sirevardı, Gökçe, Kı-
 ran, Dalık, Sivri-tepe, Podernik, Dağınık-taş-
 lar, Su-taşları, Büyük dere, Kartal-taşı, Dire-
 yene, Abahaykırıldığı (5) Sarıtashık, Sarı-Me-
 şe, Sivri-kıran, Kışeyrek, Yakabağ, Akyol,
 Kırlangıç, Maşatlık, Gamba, Hasar, Oğlak-te-
 pesi, Pampur-yolu, Beşler-tepesi, Kayıberen-
 ler, Kiraz-pınarı, Gışıl-yunduğu (6), Bunbu-
 bab, Yıllantaş, Poyata, Söğütüdere, Bağderesi,
 Hisseler, İncirsuyu, Seymen-deresi, Bilimar,
 Araba-düzlüğü, Amos-korusu, Uzunburun,
 Koştan, Harmanlık, Ayı öldüğü, Batanyolu,
 Dingildere, Çutura, (7).

Mayadağ Bağları:

1 - Kumlu Bağı, 2 - Koca Bağlar, 3 -
 Dumçeler, 4 - Dam deresi, 5 - Tilkitaş, 6 -
 Sarıça, 7 - Araba yolu, 8 - Kıremtilik, 9 -
 Yeniköy, 10 - Piröldüğü, 11 - Ustayan bağı,
 12 - Hacatlar, 13 - Güllüce, 14 - Norcu dede,
 15 - Doluded, 16 - İkialanık, 17 - Alçak-
 düzü, 18 - Podarnık.

HALKIN KIYAFETİ, GIYINIŞ TARZI

Bu havalsinli Yürüklerin, çamaşır takımına
 (giyisi) derlerdi. İç giyilen beyaz bir gömlek
 vardı ki, bunu kendileri dokurlar, diz-kapağa
 kadar uzun yapılarıdır. Bu gömleğin üzeri-
 ne «Anteri» denilen mintan giyilirdi. Bu uzun
 gömlek yaz mevsiminde beyaz donun üzerine
 sarkıtılır, şekil itibariyle Doğu Anadolu'nun
 giyiniş tarzını hatırlatırdı. Anterinin üzerine
 abadan yapılmış yelek ve bunun üstüne de yi-
 ne abadan diğer bir ceket geçirilirdi ki, bu
 kıyafet kişi için, Yazın bunların bir kısmı
 çıkarılırdı. Bununla beraber yaz ve kış elbi-
 seleri arasında büyük bir fark görülmezdi.
 Bazan kışın giyildiği gibi yazın da aynı şeye
 devam olunurdu. Kışın giyilen büyük Aba
 paltonun adı, (Kepe) idi. Kepe pek orjinal
 olarak yapıldı. Pelerine benzerdi. Kolları ol-

makla beraber çok defa bunlar kola geçiril-
 mez. Kol kenarları, birkaç kat siyah kaytan
 ile işleme şekilleri yapıldı. Keza kepeneğin
 ense kısmında iki kenar boyunca devam eden
 kaytan işlemler bulunurdu. Ön tarafta, gö-
 bek hizasında pelerin cebi gibi karşılıklı tu-
 lûmî şaklar bulunurdu. Bunların kenarları da
 kaytandan şekillerle işlemeli idi.

Son zamanlarda «Aba-anteri»nin yerine
 daha zarif bir ceket lead edilmişti. Bunun
 adına (Gazeke) derlerdi. Kazınırden veya çu-
 hadan yapıldı. Kolları eteklerinden uzun o-
 lurdu. Giyildiği zaman bele sarılan kuşağı
 tamamiyle örtmezdi. İç tarafı kırmızı veya
 yeşil çuhadan astarlanmış olup kenarlara doğ-
 ru alaca ipiklerle zızzak tezyinat vücuda ge-
 tirilirdi. Bir de iç tarafta küçük cepler bulu-
 nurdu.

Bele sarılan kuşaklar eskiden yünden ya-
 pılırdı. Bu ya beyaz renkte bırakılır, yahut
 açık kırmızıya boyanırdı. Cıvar Bulgar köy-
 lüleri de kuşaklarını boyarlardı. Lâkin onla-
 rın rengi ya siyah veyahut galibarda olurdu.

Ayağa giyilen pantolona «Potur» denirdi.
 Bunun diğer bir adı da «Benevrek» idi. Bu-
 nun parçaları dar olup yukarı doğru tedri-
 cen genişlerdi. Fakat bazı yerlerde görüldüğü
 gibi arkada torba şeklini almazdı. Bu şalvar
 bele bir uçurlukla tesbit edilirdi. Cepleri
 yoktu.

Ayağa giyilen çorap ta yünden yapıldı.
 Çoraplar yaşa göre değişirdi. Gençlerin ço-
 rapları çiçeklerle süslenir, ihtiyarlarınki ise
 beyaz renkte örülürdü. Yalnız topukları ile
 burun tarafında birer sıra siyah noktalar ya-
 pılır ki buna «Sinek alacası» derlerdi.

Son zamanlarda kuşakların bir kısmı
 -zenginler için veya bayramlarda giymek üze-
 re- ipekten yapılmaya başlanmıştı. Bu ipek
 kuşak beyaz zemin üzerine siyah çizgilerle
 süslenerek dokunur, âdeta ince, zarif şallara
 benzerdi. Eskiden ihtiyarlar kuşaklarının üs-
 tüne meşin silâhlikler bağlarırdı. Bu silâh-
 lık bıçak, kubur, tabanca koymaya mahsus
 idi. Başa, festen önce, külâh giyerlerdi.

(5) Eskiden abacılık devrinde Mütaahhittler aba
 almağa geldikleri zaman bir kimse o mevkide çı-
 kıp herkesin abasını hazırlamasını tenbih ederdi.
 İşte bu sebepten o yere «Aba-yıkırıldığı» denmişti.
 Bu ve buna benzer bir sürü adlar vardı ki, ora-

Kürdün Kızı Oyunu

Yazan: Rıza Rifat ÖZTOPRAK

Bu oyun, Ayaş ilçesinde ve köylerindeki düğün evlerinde, harmanda, kadınların toplandığı her yerde kızlar tarafından oynanır. Özelliklerine dikkat edilirse çok eğlenceli bir orta oyundur. Oyuna başlamadan önce gereken araçlar hazırlanır...

Oyuna iştirak eden 15 - 20 genç kadın ve gelinler seyirciler ortasında bir halka teşkil ederek otururlar. Bu halkanın ortasına da asıl oyuncu olan 18 yaşlarında neşeli ve kıvrak hareketli bir kız çıkarılır. Bu kız oyunu iyi öğrenmiştir. Oyunun daha eğlenceli olması için bir iki şart vardır; o da, bu ortadaki oyuncunun çok hareketli olması, oyun için şarkıda söylenen işleri gayet çabuk yapabilmesi ve şarkıya uymasındır.

Oyuncuyu ortalarına alıp halka biçimi oturan gençler yalnız şarkıcıdır. Bunlar koro halinde, kulağa hoş gelen bir âhenkle ağır ağır, fakat yüksek sesle oyun bitinceye kadar şarkıya devam ederler... Bununla beraber bir yandan da şarkıya tempo vurup şamata etmeden ellerini çırpırlar.

Şarkı asıl üç kıtadan ibarettir. Her mısra ikişer defa söylenir...

Kürdün kızı ineğin sağır
Sağıyor, sağıyor...
İnek tepmiş dizini ovar,
Ovuyor... Ovuyor...

İlk satır söylenirken ortadaki oyuncu çömelerek, ellerine inek sağıyormuş gibi bir şekil verip hareket eder. Yani ineğin memelerini çaldıyormuş gibi ellerini yukarıdan aşağı

larda geçen hâdiseler, bu kelimelerin icadına sebep olmuştur.

(6) Meselâ, burada «Gysi - yunduğu» denilmesinin sebebi orda vaktiyle kadınların çamasır yıkaması olmasındadır.

(7) Çutura adını hatırlatan bir kayda Manisa şer'iyye sicillerinde rastladım. Hicri 959 tarihli ve 5 numaralı defterin 127. sayfasında Bigadıç kazasından Çudur Ali adında birinden bahsediliyor. Bu kelime Karasınan Köyünde bir cesmeyle verilmiş olan Çutura'ya pek benzerdir. Sondaki (a) harfinin (Ağa)dan bozma olması ve kelimenin asıl şeklinin (Çuturağa) bulunması muhtemeldir.

kaldırıp indirir... Bununla beraber sağa sola vücudunu yaylandırarak sallanır...

Şarkının üçüncü satırına geçilince o da hareketini değiştirir. Meselâ, inek tepiyormuş gibi dizine bir yumruk indirip sırt üstü yığılır... Sonra ayağa kalkarak topalıyormuş gibi yürür. Eğilip dizlerini uğuşturur. Ağlayormuş gibi burnunu çekip gözlerini siler....

Ara vermeden şarkının diğer kıtasına ve hareketlerine başlanır.

Kürdün kızı süt pişirir
Pişirir.. pişirir...
İçine siçan düşürür
Düşürür, düşürür...

Bu sefer oyuncu hemen büyük bir tencereyi önüne alıp çömelir. «Kürdün kızı süt pişirir» diyorlarken o da eline kaşık yerine bir odun parçası alarak tangır dungur tencereyi karıştırır. Hem iki yana sallanır, hem de sütlün taşmaması için sözde sıkı sıkı savurarak üfürür. Şarkıcılar «İçine siçan düşürür» diyorlarken önceden fare şeklinde bağlanmış olan bir siyah yazmayı siçan kuyruk sallayarak yürüyüp tencereye tırmıyormuş gibi yaparak tencereye bırakır... Sonra yüzünü buruşturup başını sallayarak «Vöek, vöek» sesleri ile tencereyi fırlatır...

Oyunun son kısmına geçilir...

Kürdün kızın bebeği ağlar
Ağlıyor, ağlıyor...
Memeyi ağzına salar
Sahyor... Sahyor...

Oyuncu bir yastığı çocuk gibi kucağına alır. Kıza vura vura sallamağa başlar... Bir yandan da ağzı ile «İngaaa, ingaaa» diye çocuğun sesini taklit eder. Son iki mısra söylenirken memesini çıkarıp yastığın başına tutar. Güya emziriyormuş gibi «Al itin eniği al, haydi al. Zikkim olası al» gibi söylenir. Sonra çocuk pislemiş gibi yastığın altındaki elini burnuna götürür, koldar... «Vay piç kurusu vay; kucağımı doldurmuş» diyerek yastığı seyirciler üstüne atar.. Oyun burada sona erer.

Kürdün kızı oyununun da eğlenceli bir mahiyette olması, Ayaş folklorunun zenginliğini, bu bölgenin kültüründeki geleneklerin inkişafını belirtmektedir...

Ayrılık ve Sevda Türküleri

Yazan: İsmet Zeki EYÜBOĞLU

Ayrılık türküleri konu bakımından ele alınacak olursa çeşitli durumlarla karşılaşılır. Bu durumların en başta gelenleri gurbete çıkma, askerlik ölümlü ve ailenin topluluk içindeki görüşleridir. Benim gezdiğim köylerde iki çeşit evlenme ile karşılaşım. Bunlardan biri için çıkarı için öteki ise bir yuva kurmak içindir.

İşin çıkarı uğruna yapılan evlenmelerde erkeğin yaşına, topluluk içindeki durumuna değer verilmiyor. Tarla, odun, sığır ve su gibi ev dışında kalan işleri kadın gördüğü için oğlan bulğa erer ermez evlendiriliyor. Çok küçük yaşta olan böyle bir ev başkanının karısı her bakımdan ondan farklıdır. Çünkü iş görebilecek bir durumda olmasına değer verilir. Bu yüzden evlilikten kısa bir zaman sonra, her iki tarafta ev ve evlilik hayatının tadına doymadan ayrılmak zorunda kalıyor. İşte genç kadın askere giden erkeğine böylece türküler yakmaya başlar.

Asker oldun e yarım
Bende gelecek miyim
Gelma deysun bağa
Ya ben elecek miyim.

Bu ayrılık kızası duyduğu acıdan doğan bir türküyü ortaya atıyor. Bir de erkeği dinleyelim:

Asker ettiler beni
Yemen deytler Yemen
Yuturdum ufağımı
Yok mudur onı gören.

Burada «Yemen» sözü Osmanlı İmparatorluğu çağlarında oraya gidenlerin çok defa gelmemelerinden —şehid olmaları üzerine— dolayı çok derin bir acının ifadesidir.

Anam vay osunbeni
Askerler aranuyı
Güzel sevdaşı olan
Karlara boyanuyı.

Bu türküde de askerlikten değil yarıdan ayrılma korkusu vardır. Bir takım folklorcular bu gibi türkülerini alarak Türk halkının askerlik yapmayı sevmemesi gibi gülmeye sonuçlara varmışlardır. «Türk Folkloru ve Karadeniz» adlı kitabımda —henüz bastıramadım—

bunu derin derin inceledim ondaki «Türkiyede Folklor Araştırmaları» adlı bahiste bu konuyu genişçe açıkladım. Burada korkulan askerlik değildir. Elbette karısından ayrılan bıyığı yeni terlemiş bir delikanlı böyle türküler yakacaktı. Nitekim askerliği seven, sevgilisini asker elbisesiyle görmek isteyen kızların

«Bir görsem ufağımı
Asker urubasılan»

Gibi türkülerini de vardır.

Habu akan dereler
Hep gözünüm yaştdır
Ayrılık dedükler
Elnum (ölinün) kardeşidir.

Ayrılık ara sıra ana - babayı da ilgilendirir:

Asker ettiler beni
Varu yazılacağı
Anamdanlar babamdan
Nasıl ayrılacağı.

Fakat ayrılığın ikinci bir sebebi de yuva kurmak çağında evlenen kimselerin para kazanmak kaygusu ile gurbete çıkmasıdır. Anadolu'da eskidenberi gurbet geçim yüzünden doğan dermansız bir derttir. Köylerdeki tarlalar günden güne artan ev nüfusunu besleme yetmeyince erkeğe gurbet farz olur. Yıllarca giden gelmez, görünmez olur. Beşikteki çocuğu delikanlılık çağında bulan gurbet görmüş babalar vardır. Ayrılık bazan bütün ömür boyunca sürer, seven alamaz başkasına kismet olur:

He loz kapularında
Ettim yarı geceyi
Herkes aldı yarını
Ben aldım kemenceyi.

Bunun gibi bambaşka çeşitten ayrılık türkülerini de vardır. Onlar çok defa ayrı bir mükamla okunur. Hececeki sayı bakımından dört mısralık türkülerden farklı olduğu gibi mısraları da daha çoktur.

İşte bunlardan «Aysem» türküsi:

Aysem Boztepenin başları
Kımlere da testim ettin
Yandım çıkar Aysem
Galem gibi başları

Ayşem tarlan gavunluk mıdır?
Sen de bent soramadın
Ben de sent soramadım.
Yandıın çakır Ayşem
Dünya gağurluk mıdır.
Ayşem nerden gellyon gezmeden
Sen da bezdün ben da bezdüm
Yandıın çakır Ayşem
Böyle belcâr gezmedün

Bu uzun türkî kemence çalmırken Ayşem diye birinci hece uzatılarak söylenir «Ay» ol-
dukça uzun «şem» ise kısa söylenir.
Garaptal yok deyler
Nereye gideyler
Gelin ettiller yarı
Aldı da gideyler.

Bu da bir ayrılık türküsüdür. Kızı seven alamamış bir başkası almıştır.

Kızın babası - anası kızı sevdiğine vermezse bu da bir ayrılık sayılıyor.

Karacaoğlan'ın BİLİNMIYEN BİR ŞİİRİ

İstinsah eden: Aşık Cevdet

Bir yiğit düşmesin elin diline
Söyleyi söyleyi destan ederler.
(Nice) yavuz olsa yiğitlin adı
Am gurbet ile mihman ederler.

Sevdiğim bunun ile dört oldu
Saramadım yüreğime dert oldu.
Öpmedim, koçmadım adım sev'd'oldu
Bilhâlî sevmedim böhân ederler.

Karacaoğlan der ki namı âlemde
Kudretten çekilmiş kaşlar kaleme.
Vadem yetüp gurbet oldu ölede
Duyar düşmanların bayram ederler.

NOT:

Üçüncü mısraın başındaki kelimenin aslı okunmadı. Onun yerine en yakın tahmine göre bir başka kelime tarafından yazıldı.

Bazı deyimler:

Yavuz: Sert huylu insan; Mihman: Misafir
İsonuk: burada (yöleu); Koçmak: Kucaklamak
İarmak: Sev'd'oldu; Sevdi oldu; Böhân: İftira
Ölede: Ölünce; burada (bildüğüm zaman).

İpek peştimalının
Yanına bah yanına *
Baban etmek battırdı
İkimizün kanına.

Böyle güzel ve veciz bir türküyü, ondaki ifade ve acı kudretini değme divan şiirinde bulmak mümkün değildir.

Derenün kayısında
Kara yılanın foll
Geldi geçti karşına
Gözleri doll doll.

Veyahuttâ gene ayrılırken:
Gıtma sevduğum gıtma
Olayın o gidise
Geldün da gideyisün
Ne anadım (anladım) bu işe.

Ben gezdiğim yerlerde en fazla dikkatimi çeken türküleri Trabzon ilinin Maçka ilçesine bağlı Meksila köyünde dinledim. Trabzon'dan Erzurum'a giden şosenin kıyısında cevizlerin altında kurulan bu köyde kahveci Beydi (Beytullah) adında fevkalade güzel ve içimli çay pişiren bir genç vardır. Onun ufak kahvesi bir nevi aşıklar yurdu. Köy kızlarından orada bahsedilir. Gönül işleri üzerine olan dedikodular hep orada anlatılır. Gönül işleri üzerine olan dedikodular hep orada yapılır. Beydi tam bir köy delikanlısı adamına göre efendi, adamına göre kabadıydır. İşte o kahvenin üç beş meşhur kemenceci geditkisi vardır. Bunların içinde ömrünü içimde geçiren oranın en meşhurlarından İspellâl sarhoş Fehmi derler bir zat gördüm. Cebinde rakı şişesi, elinde kemence çalar durur. Çok severler onu, Bir şişe rakıya bir hafta kemence çalmış. Birgün öyle içmiş ki şehre cankurtararla götürmüşler.

İkinci fakat en meşhur hatta kemencecilerin ustası Ferhad adında bir gençtir. Kemence elinde sanki konuşur. Alafranga, alaturka şarkıları bile kemenceye alabileceği kudrette olan bu gencin türküleri de çok güzel ve yenidir:

Allahum ne yapayın
Ben bu ifkânlukleri
Kalmadı nazlı yarun
Eski güzözellikleri.

Bu türküyü buraya yazmak birşey değil orada dinlemek gerek. İşin tadı ancak o zaman çıkar.

Kaplıstan öğunda
Portokal ağaçları

Araştırmalar :

Karakoyun Masalı Üzerine

YENİ DERLEMELER

Yazan: Ahmet PETERKÖİ

Bu yaz aylarını Toroslarda geçirdim ve birçok masal ve efsane derledim. Bunlardan biri de meşhur «Kara koyun masalı»na ait yeni bir şarttır.

Karakoyun masalının bildiğimiz bir şartı vardı: Sürüye tuz yedirip, hiç su içirmeden üç gün dağda otlatıldıktan sonra suya indirip, kavalla su içirmeden geri çevirmekti.

Bugün 50 yaşında bulunan çoban Abdürrezzak Evmez'den derlediğim şartı naklediyorum.

«Ağanın çobana koştugu şartlardan biri de, ırl ve budaklı bir çam kütüğünü parçalamaktır. Bu çam okadar budaklı ki balta vurulduğu zaman, taşa vurur gibi sağa sola kayar. Ağa, köyün beylerini, ileri gelenlerini sahahtan toplar ve çobanı da çağırır. Kütüğü ortaya çıkarır, baltayı da çobana verir. Çoban öğleye kadar çalışır, çabalar. Bir türlü

kütüğü parçalayamaz. Çoban kıza karşı çıp olur. Diğer taraftan da rakipleri sevinmektedir. Çoban bu durumdan kurtulmak için, var gücünü harcar; fakat kütükten bir parçacık dahi kurtaramaz.

Çobanın gömgök ter içinde kaldığını gören kız, dayanamaz; hemen bir yal pişterek çobanın yanında bulunan köpeğe döker. Yal sıcak olduğu için köpeğin ağzını yakar ve köpek hafif hafif başumaya başlar. Kız, köpeğe söyler gibi yaparak, çobanın ışıttığı şekilde:

« Hoş köpek, ağzın yandı, kenardan ye» der.

Bunu işiten çoban, baltayı kütüğün kenarına vurmaya başlar ve bir müddet sonra parçalamaya muvaffak olur. Kütüğün parçalandığını gören kız sevinçten deliye döner, hemen oracığa bayılır düşer.»

Bi yuk odun yuklenu

Nazlı yarun saçları...

Yarın saçlarının uzunluğunu göstermek için köy hayatının bir noktasını ne güzel aydınlatıyor. Çünkü odunları zavallı kadınlar sırtlarında taşırlar. Kemenceci Ferhad yukarda yazdığım «Ayşem» türküsünü öyle bir çaldı ki hayret ettim. Onun «Uzun gayde» dediği halk havaları, horon havaları başka bir âlem. Oniki veya onüç yaşlarındaki türkücü Sedat bazan onun kemencesine türkü ile ayak uydurur. Kahvenin içi bir düğün yerine döner. Bunların yanında kemenceci Reşid, Ali ve Sahanoz köyünden Mustafa vardır ki her biri başka bir âlem. Orada gördüğüm halk tiplerinden biraz bahsederek bu yazıya son verelim. Kumarcı Şeker Ali uzun boylu sarı, burma bıyıklı bir delikanlı Falzeli Yılmaz kısa boylu zayıf oldukça sinirli ve çok konuşan, bağırıp çağıran bir genç, Deli Şükrü, herkesi güldüren, şakacı, açık sözlü, doğru dürüst orta yaşlı, oldukça zeki bir kimsse. Anaforcü Yusuf'a her önüne gelenin masasına oturan kara kaş, kara göz

pala bıyıklı uzun boylu bir delikanlı. Konuşurken en çok «be» dediği için arasıra kendisine takılırlar. Daha bunlar gibi pek çok köy delikanlıları, kızları, gelinleri gördüm. Fakat aralarında uzun zaman kalamadığım için hususiyetlerini öğrenemedim. Bu saydığım tiplerin her birinde pek çok köy hayatına ait folklor malzemesi vardır. Elde edebildiklerimi şura ile yazacağım, gördüğüm düğünlerden, gece toplantılarından ayrı ayrı bahsedeceğim. Bilhassa söyledikleri türküler üzerinde duracağım.

Meselâ:

E dero derin dere
Nere gidorsın nere
Bağladiler başum
İstemediğim yere

Gibi zorla evlendirilen bir kızın türküsü ile

Dere akaylı dere
Kumlni sere sere
Dere alda git bent
Yarun olduğu yere

Gibi bir ayrılık türküsü, tesbite değer.

Fincan Falı

Yazan: Mehmet GÖKALP

Fincan falı denince akla (kahve falı) gelebilir; fakat Coruh vilayeti havâlisinde bu fal, tamamen ayrı bir hususiyet arz etmektedir. Kahve falı ile fincan falı arasındaki en mühim fark, birincide kahve içildikten sonra fincanı ters olarak tabağa koyup bir müddet sonra falınun, kahvenin tortusunun fincanda almış olduğu şekilleri muayyen (şeylere) teşbih ederek bir kimsenin bahtını izah etmesi bahis mevzuudur. Halbuki fincan falında kahve yoktur, su vardır... Bu nasıl yapılır?

Fincan falına, fal açanların cins ve yaşına göre ayrı yerlerde bakılır. Meselâ kızlar falına bakarken en küçük erkek çocukları dahil yanlarında bırakmazlar. Delikanlılar ise kendi analarının yanında dahi fincan falı açmazlar.

Fala bakmak için önce bir fincan alınır, içine safi su konur. İki dikiş iğnesi alınır, bunların boyları farklıdır. Kısa olanı (kız sevgili) yi, uzununu (erkek sevgiliyi) temsil eder. İğnelerin suda batmamaları için uçlarına birer pamuk parçası geçirilir. Sonra iğneler fincanın karşılıklı iki kenarından suya bırakılır. O zaman iğneler su içinde ucu aşağıda olmak üzere kalır.

Falın çabucak tebellür etmesi için mâniler söylenir. Fincanın içindeki su, hafifçe titremekte ve kız ve erkek sevgilileri sembol eden iğneler hareket etmektedir. İğnelerin hareketleri dikkatle takip olunur. (Fal açan önceden sevgilisine niyet eder veya niyet tutar). Burada türlü hareketler şöyle teşbih olunur:

Küçük iğne (kız) önde gider, büyüğü onu takip ederse bu hal göre kızın erkekten kaçtığına hükmedilir. Eğer ikisi birbirlerine yaklaşırlarsa kız ve erkeğin birbirlerine hasret çektiği zannedilir. Küçük iğne yerinde sabit durursa kızın mütereddit olduğu, büyük iğne sabit durursa erkeğin mütereddit olduğu anlaşılır.

Kazara iki iğneden birinin pamuğu fazla su alır ve iğne fincanın dibine inerse onun, sevgilisine kavuşmadan öleceği veya başka

birine varacağı yahut kaçacağı muhakkak telâkkî olunur.

İğneler yüzeye birbirlerine yaklaştıkça çeşitli aşk mânileri söylenir. Bunlardan bazıları tesbit ettim, meselâ delikanlılar ekseriya şu mânileri söylerler:

Çiçek attım çimene
Çimenin çiçeğine
Kemer olsam sarılsam
Kızların gökçeğine.

Mektup yazdım karadan
Dağlar kalksın aradan
Beni yare kavuşturun
Yeri göğü yaradan.

İğneler birbirinden ayrı dururlar veya yaklaşıp uzaklaşırlarsa sevgililerin araları açılacağı vehmine kapılırlar:

Eleni yar eleni
Gör karşından geleni
Ben dedim bize gelir
Küstürmüşüz geleni.

Diye söylerler.

Kızların söylediği mânileri tesbit etmek pek güç. Ancak ihtiyar nânelerden derlediğim birkaç mânî arasında:

Pamüğünün ıplığı
Karşı dağın keklığı
El-ogulu ne bilsin.
Sevdahnın çektiğün.

Viran oldu hanem yâr
Delik delik sinem yâr
Sen yanma yazık olur
Biraz da ben yanam yâr.

Gibi güzel olanları var.

Fincandaki iğneler birbirine yaklaşırlar ve birleşirlerse ilerde kız ile erkeğin birbirine kavuşacakları yani evlenecekleri söylenir.

Uzun kış gecelerinde masallar anlatılır, türküler söylenir, sonra da herkesin ayrı ayrı (fincan falı)na bakılır. Bu fal diğerlerinden daha eğlenceli ve hoştur.

Aşık Hayretî

Yazan: Faiz DEMİROĞLU

XIX. asrın ilk yarısında Ereğli'nin Haydarbey köyünde doğmuştur. Bir müddet bu köyedeki medresede okumuş, Ereğli'ye gelerek Salihiye mahallesinde yerleşmiştir. Asıl adının Derviş olduğunu Ali Saracoğlu'nun not defterinde gördüm; bir müddet sonra Van yakınındaki Mollakasım köyüne gitmiş, orada ebediyete göçmüştür. Değişiklerinden iki örnek veriyorum:

Yara gönül yarasıdır
Benim yaylamın dağları
Yell ıgıt (yığıt) narasıdır
Canım yaylamın dağları
Sesim saldım kara yele
Dostlar duya duya gele
Korkum göğsü aç a yele
Şanıım yaylamın dağları
Yel eser dallar sallanır
Adı dillerde dillendir
Baharlar kollar güllendir
Canım yaylamın dağları
Düşman almış dört bir yanım
Dost yotuna kurban canım
Yekeyek yoktur günamım
Güman yaylamın dağları

Hay dedim gençlik çağına
Yadlar girdi dost bağına
Felek saldı derd ağına
Derman yaylamın dağları
Güneş doğdu gece gider
Ustten eser yüce gider
Gurbette zor güce gider
Hayretî dağlar dağları

Gönül ayrı diltü zülfi karadan
Gam desem gam gelir, ar bana yeter
Güzelleri size versün yaradan
Benim sevdiğim yar bana yeter
Garib serim bir Allah'a beyandır
Yarımın sevdası serde imandır
Pirimi bilmeyen yolda yayandı
Arayup bulmağa yâr bana yeter
Kiminin ummanı akar derinden
Kiminin rüzgârı eser serinden
Kimî kızıdan sever, kimî gelinden
Şirindir, tathür nar bana yeter
Deniz karagında esvap uyulur
Bir kişi de bir kabire koyulur
Evvel, evvel gönül hakkı sorulur
(Hayretî)ni bu demde zar bana yeter

Kitaplar Arasında:

İyi Kalpli Ayşecik

Daha evvel «Kırk köse ile bir Köse» isimli masallar kitabını yayınlıyan Celâl Kışmır, bu defa da «İyi Kalpli Ayşecik» ismi altında diğer masallarından mürekkep bir eser neşretmiştir. Çocuk psikolojisine vakıf olduğunu anladığımız Celâleddin Kışmır, eserlerinin hacmini küçük tutmakta ve bu suretle onların fazla okunmasını temin etmektedir. «İyi Kalpli Ayşecik» te kitaba adını veren masalla birlikte Ağhyan Anne, Tilkî Kardeşin Nasibati, Hayırsız Evlât, Tosbağa ile Kene Tilkîyi Nasıl Yendiler ve Talihsiz Köylü isimli masallar vardır. Okuyucularımıza ve yavrularımıza tavsiye ederiz.

20 sayfa, 20 kuruştur. Toptan ve perakende olarak Konyada İleri çocuk gazetesini ve Yeni kitabevinden temin edilir.

Oğuzlama

Yıllardanberi kendisini Türk Milli Destan-Oğuzlama'yı yeni baştan meydana getirmeye vakfeden değerli şair Basri Gocul, son aylar zarfında Oğuzlama, örnekler: 5 eserini de yayınlamıştır.

Baştanbaşa kahramanlık destanlarıyla dokunan Milli Destan yayınlamının 12. ci kitabını teşkil eden bu eseri de okuyucularımıza tavsiye ederiz.

52 sayfa, 100 kuruştur. Eserden edinmek isteyenler, bedeli mukabilinde Posta Kutusu 60, Bursa, adresine müracaat etmelidir.

Eshabi Hehf Masalı

Derleyen: Salih SAN

Anlatanın adı ve soyadı: Ayşe Çelik;
Nereli olduğu : Besni'li;
Nerede anlattığı : Besni'nin Sarhan Mahallesinde;
Yaşı : 90.

Çok eski zamanlarda Hazreti İsa'yla Dokyanus arasında bir din savaşı olmuş ve bu savaşta Dokyanus Hazreti İsa'ya iman edenleri bütün kıtanın geçirmiş.

Hazreti İsa'ya iman edenlerden artakalanlar da şuraya buraya kaçmışlar. Bu kaçanların içinde çok dindar kimseler vardı. Bunlardan Yemliha, Mekseline, Mernus, Kıtımır, Depernus, Şadenus, Kefestatyus adındaki yedi kişi Dokyanus'un şerrinden Maraş'ın gimalinde bulunan Elbistan civarındaki Efsus kasabasına gelmişler ve bu kasabanın yakınındaki bir mağaraya girip saklanmışlardı. Bunlara bir de köpek arkadaş oldu. O da mağaranın kapısında bunları koruyordu. Bu yedi kişinin uykuları gelmişti; uyumağa başladılar. Allahın hikmet ve kudretiyle uyku hâlide tam 309 sene geçti.

Uyandılar; dün yatmış gibi sıhhatleri yerinde idi birgün uyumuş gibilerdi. Gendilerini eyle zannediyorlardı. Bunlar, bu kadar zaman uyuduklarından haberleri bile olmuştü. Uyudukları 309 sene içinde dünyada birçok değişiklikler olmuş; Hazreti İsa'nın dinini herkes kabul etmiş ve Efsus ahalisinin hepsi İsa dinine girmişti. İstanbul Rum İmparatoru da Hazreti İsa'dan 309 sene sonra İsa dinini kabul etmişti.

Bunlar uykudan uyanınca yiyecek almak için gizlice Efsus şehrine içlerinden Yemliha'yı göndermişlerdi. Ellertinde Dokyanus zamanına ait 509 sene evvel geçen paralardan gümüş paralar vardı. Yemliha çarşıda esnafa paraları gösterince «Sen define bulmuşsun» diye hükümete haber verdiler. Hükümet memurları mağaraya kadar gelerek bunların halini görmüş ve neticede de 309 sene evvel Efsus'tan kaçan kimseler olduklarını anlamışlardı bu sefer gendilerine hörmet etmiye başlamışlardı. Allahın hikmetinden sual olunmaz,

bundan sonra onlar -bu yedi kişinin hepsi de- ebedi uykuya yalmışlar.

Ahali ve hükümet bunların adlarına türbeler yaparak cenazelerini mağaraya gömmüşlerdi.

Bu dünya baştan sona buna benzer ahımızın almadığı ne kadar sırda doludur.

SÖZLÜK — Köhne: Köh, Gendi: Kendi, Eyle: Öyle, Herkes: Herkes, Uyanınca: Uyanınca, Gösterince: Gösterince, Hörmet: Hüremet.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Geçen sayısız 2. cildini ve 4. neşir hayatını doldurmuş bulunuyor. Bu güzel neticeyi abone ve okuyucularımıza beryuuz.

1. cildimizi olduğu gibi, 2. cildimizi de zarif bir şekilde dört renk üzerinde ciltlenmiş bulunuyoruz. Ciltlerimiz, kırmızı, nefti, vişne ve siyah renkte ve panduzettur. Bezden daha dayanıklı ve gösterişlidir.

1. cilt: 1-24. sayılar bir arada, 750 kuruştur.

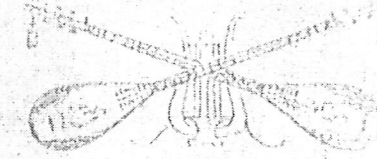
2. cilt 25-48. sayılar bir arada, 750 kuruştur. İki cilt 15 liradır. Vereceğiniz siparişlerin taahhütlü posta bedeli bize aittir. Perakende ve toptan bütün sayılar mevcuttur. Adresimizden isteyiniz:

Yayıncı, Sultanmektebi So. No: 17, İstanbul.

Şemsi Yastıman Suzevi

Beşiktaş

Çırağan C.

No. 34

İstanbul

Bilimum alaturka sazlar tamir edilir. En düzenli, tamir ve süslü divan sazları, bağlama ve çuralar yapılır, tamir edilir. Arzu edenlere bağlama dersleri verilir. Tasarıya naz gönderilir.

T.C.

Ziraat Bankası

Tasarruf Hesapları
1953 İKRAMİYELERİ YERİNE

1.000.000 Lira

15 Ev, 1 Traktör ve

DOLGUN PARA İKRAMİYELERİ

FAZLA TAPRULAT İÇİN 44 KUBE VE AJANSIYIZ EMNİYETİDİR

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Benelik abone 500, altı aylık abone 100 kuruştur. Yırd dışı benelik abone 2 dırardır.

Abone gördüklerimiz hiç bir suret ve şekilde satılmıyordur. Başvuruları ve yazılarınız lütfen 100 kuruşta lade ediniz.

Adres: Yayıncı, Sultanmektebi sokak, No. 17 - İstanbul

İzgi ve Basın: EĞİTİM, KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gönderilmektedir.

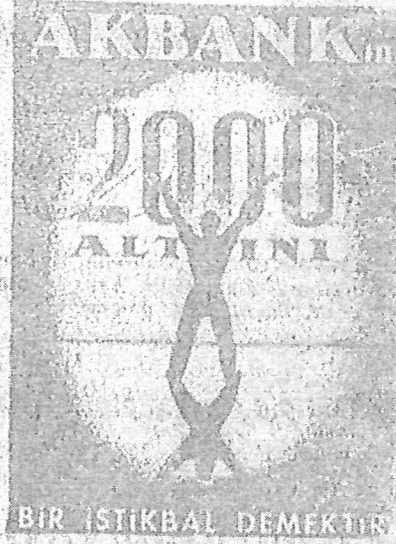
Bea

yanu
sava
berl

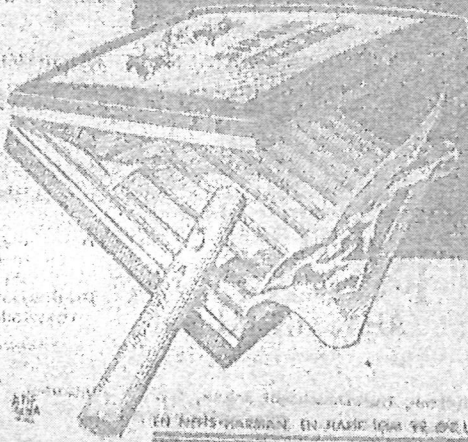
lanlt
çanl
Bun
nir,
ki y
glm
kast
nnc
Bun
maj
yed
ladı
hall

rim
nl
zan
mu
bir
dih
hej
pa
isa

ıçl
yi
ni
m
pi
dl
m
li
su
la
le

Synahiocagi

EN İYİ HAYATIN EN İYİ İÇİ VE EN İYİSİ AKADEMİ.

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Eylül 1953

İÇİNDEKİLER:

Musiki Folkloru: İkik Mahmut Rezip, GAZİMİRAL
Şehir Adlarıyla Mâniler Mehmet ÖNDER
Buge Hasır Yalınak Cahit ÖZTELLİ
Şebinkarahisar Müziği Rakamları: Tunzara ve Efeler Hayri AKYÜZ
Türkiyede Eski Medeniyetlerin Maddî Kültürde Temsili, H. Z. KOŞAY
İstanbulda Yer Adları: İstanbul Surlarının Kapıları M. HALİT BAYRI
Konyada Yaşayan Türakim AHİ EVREN
Besel Masalları: Kâtip Masalı Salih SAN
Kitaplar Arasında: İbrahim Konya Bibliyografyası Fatih DEMİROĞLU

Sayı: 50

Kuruş: 25

MİLLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

SAKİNE VE YAKIN KİMLERİNİ İDARE KÖMÜR MENS'UL KUDÖR : İZAN KİMİNE

Kâtip Masalı

Derliyen: Salih SAN

(Anlatanın adı ve soyadı; Mehmet Karagül; Nereli olduğu; Besni'li; Nerede anlattığı; Besni Aşağışehir'de; Yaşı: 45.)

Vakti zamanında Meris'in'de bir kâtip varmış; bu kâtip denizin kenarında gezerken bir vapurun deniz kenarında durduğunu görmüş. Kâtip hele gidim; şu gemiyi bir defa gezim, demiş. Gemiyi gezmiş; dönüp gelirken, daha vapurdan çıkmamışken vapur hareket etmiş. Şeyle, beyle derken gide gide bir büyük memleketle gitmiş. Bu memleketin lığı zenginini de seyahate çıkacaklarmış; kâtipin bindiği vapura binmek istemişler. Bakmışlar ki, bir adam denize atılan elma kabuklarını alıp alıp yiyor. «Bu adam neçi? deyin merak etmişler ve bu adamı çağırarak:

— Sen necisin? diye sormuşlar. Adamcağız da:

— Ben Meris'in'de kâtipim, cenizin kıyısında gezerken vapur geldi, durdu; ben de «hele bir gideyim de şu vapuru bir gezeyim» dedim, şeyle beyle derken vapur hareket etti; gele gele geldim ki on kuruş cebimde param kalmış. Sonra bahtım aom, elma kabuklarını denizin üstünde gördüm; alıp yemeğe mecbur kaldım. Şimdi de siz çağırınız Begim, demiş. Bu adamlar birbirinin yüzüne bakmışlar; sonra biri öteki arkadaşına:

— Ben bu adama bir panga cekli veriyim, bu cek ile adam olup ta para kazanırsa ve benim cekli geri verirse sen bu adama kızını verir misin? deyip bahse girmiş. Cekli kâtipbe vermiş. Kâtip bir limana gelerek çarşıya enmiş ve bir kötü aşçı dükkânına varmış; yemek istemiş. Aşçı bunu ehemmiyete almayarak kötü bir tabağa yemek koyup kâtipin önüne getirmiş. Bu adamcağız da yemeği yemiş. Giderken ceklin ne olduğunu bilemediğinden cekli aşçının eline vermiş. Bu aşçılar:

— Aman Begim, bizim onu bozacak paramız nerde? Siz gelin her gün yemeğinizi burada yiyin ve bura sizin emrinizde olsun, parasını da isterseniz vermeyin, demişler. Sonra oradan çıkıp bir kumaşçı mağazasına gitmiş; bu adamlar da bunca üstüne başına bakarak buna kötü bir çulaklıdan elbiseyi vermişler ve parasını ödemesi için veznedarın yanına göndermişler. Vapır veznedarın eline bu

cekli verince veznedar şaşalamış:

— Begefendi, size bu elbiseyi yanlışlıkla vermişler, haydi gideyim de sizin aldığınız elbiseyi değiştirelim, demiş. Gidip bu adama en iyisinden üç elbiselek kumaş almış. «Bunları diktirip size gönderelim» demiş. Bundan sonra o adam memlekette tanınmış. Bu adamın yanına her giden:

— Begim, siz bana bir imza veriniz, filanca dağda odun var, kestirip satayım, kazancına ortak olunuz, dermiş. Ona bir imza verince ötekisi gelyormuş,

— Filanca yerde maden kömürü var, bir imza veriniz de kazdırayım, kazancına ortak olunuz, diyormuş. Adamcağız da gelene imza, gidene imza veriyormuş. Gidip de işini bitiren getirip kazancının bir kısmını buna veriyormuş. Adam milyoner sahibi olmuş. Cekli de cebinde duruyormuş. Bir gün seyahata çıkan adamlar o şehre gelmişler; bu memlekette ne var, ne yok? diye limana çıkmışlar.

— Bu şehirde hiç zengin biri var mı? diye sormuşlar. Adamın biri:

— Begefendi, hiç sorma, buraya bir adam geldi; cebinde bir cekli mi, neyi var? Hiç kimisinin gücü yetmiyor ve bu adam geldi gelmiş memleketi hiç kims bu adamdaki habersiz tutamıyor, deyin cevap vermiş. Seyahata gidip de dönen ve bu adama cekli veren zenginler birbirinin gözüne bakmışlar:

— Şu adama lütfen filancı yerdeki apartmanında sizi iki adam istiyor, deyip haber verir misiniz? demişler. Ona gidip bunu söylemişler. O da kalkıp hemen apartmanına gelmiş. Gittiğinde sayelerinde adam olduğu Begleri görmüş. Görür görmez her ikisinin de ellerine kapanarak öpmüş; çok hörmet etmiş. «Hoş geldiniz» demiş. Begler kendisinden:

— Nasılsınız, bir şeyler elde edebildiniz mi? diye sormuşlar.

— Hay hay... Teşekkür ederim, sizlerin sayesinde fôvgalede geçindim diyerek para cüzdanından evvelce vermiş oldukları cekli çıkararak ellerine sunmuş. Kazanmış olduğu parasının panga makbuzlarını da cekli veren Begin eline cekle beraber vermiş. O adamlar da milyönlere Irakik makbuzları gördüklerinde:

